

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Навчально-науковий інститут мистецтв
Кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-
прикладного мистецтва та дизайну

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітня програма Середня освіта (Образотворче мистецтво)
Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво
Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1
від «2» вересня 2024 р.

1. Загальна інформація	
Назва освітнього компонента	Методика викладання образотворчого мистецтва в закладах освіти
Викладач	Доц. Гнатюк Михайло Васильович
Контактний телефон викладача	0979060073
Е-mail викладача	mychailo.hnatyuk@pnu.edu.ua
Формат освітнього компонента	офлайн/онлайн
Обсяг освітнього компонента	6 кредитів ЄКТС, 180 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?
Консультації	Консультації проводяться щотижня (1 год.), до самостійної роботи – на практичних заняттях та дистанційно.
2. Анотація до курсу	
<p>Дисципліна «Методика викладання образотворчого мистецтва в закладах освіти» вивчається студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти у першому та другому семестрах і покликана забезпечити засвоєння знань, навиків та умінь з методики викладання образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої та спеціальної освіти, розвиток образного сприйняття і художньої та педагогічної культури у найрізноманітніших проявах. Органічний розвиток образотворчих здібностей студентів відбувається в процесі теоретичного і практичного засвоєння програмового матеріалу. Методи художньо-графічного і мистецтвознавчого та педагогічного аналізу, узагальнення і проектної діяльності є основними у формуванні творчої особистості студента. Засвоєння практичних навиків роботи, оволодіння ораторськими навиками і прийомами є важливим компонентом підготовки майбутніх вчителів.</p>	
3. Мета курсу	
<p>Мета курсу: «Методикою викладання образотворчого мистецтва у закладах освіти» – надання студентам цілісної і логічно-послідовної системи знань та практичних навиків у процесі їх підготовки до педагогічної діяльності і набуття кваліфікації, розкриття концепції, основ теорії і методики викладання образотворчого мистецтва у закладах різного типу.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
Інтегральна компетентність:	
Здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов.	
Загальні компетентності:	
ЗК3. Здатність планувати та управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати якість виконуваних робіт.	
ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.	
ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.	
ЗК6. Здатність розробляти та презентувати освітні проекти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети.	
Фахові компетентності спільні для всіх предметних спеціальностей:	
ФК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.	
ФК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності.	
ФК3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати потреби,	

перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

ФК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання.

ФК5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку.

ФК6. Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу.

ФК7. Здатність забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

ФК 8. Здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

Компетентності для предметної спеціальності 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво):

ПК1. Здатність усвідомлювати проблеми становлення й розвитку класичного і сучасного образотворчого мистецтва та педагогічної теорії і практики його навчання.

ПК2. Здатність аналізувати, критично осмислювати, знаходити й розв'язувати протиріччя в художньо-творчих процесах та мистецько-освітніх явищах.

ПК4. Здатність глибоко розуміти сутність понять естетичного, образотворчого, психолого-мистецького та художньо-педагогічного тезаурусів.

ПК5. Здатність поповнювати фаховий запас спеціальних мистецтвознавчих та психолого-педагогічних знань.

ПК6. Здатність оволодівати академічно-творчими вміннями і навичками з різних видів і технік аналогового й цифрового образотворчого мистецтва та методами і технологіями їх формування в учнів.

ПК8. Здатність толерантно взаємодіяти в системі мистецько-освітньої комунікації, в тому числі на засадах інклюзії.

Програмні результати навчання, спільні для всіх предметних спеціальностей:

РН1. Демонструє вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.

РН2. Демонструє вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.

РН4. Формулює наявні проблеми у сфері освітньої діяльності, демонструє навички їх критичного аналізу, генерує нові ідеї, аргументує можливі шляхи їх вирішення та критично оцінює їх спроможність.

РН5. Описує методику розробки освітніх проєктів, пояснює зміст та призначення їх етапів, проаналізує спроможність управління процесом їх впровадження, прогнозує очікувані результати.

РН7. Визначає, аналізує та характеризує педагогічні інновації, демонструє вміння їх практичного застосування у професійній діяльності.

РН8. Описує показники якості педагогічної діяльності, аналізує можливі впливи на них внутрішніх і зовнішніх чинників, визначає індивідуальні професійні потреби, шляхи покращення власної педагогічної майстерності, обирає ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

РН9. Демонструє уміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.

РН10. Називає і аналізує шляхи мотивації учнів до саморозвитку, демонструє вміння розробляти план практичної реалізації для формування адекватної позитивної самооцінки й

я-ідентичності.

РН11. Демонструє уміння забезпечувати конструктивну та безпечну взаємодію з учасниками освітнього процесу.

РН12. Знає та дотримується умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

РН13. Демонструє здатність діяти автономно і в команді.

РН14. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її в учнів.

Програмні результати навчання для предметної спеціальності 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво):

ПРН1. Усвідомлює значущість національної та світової спадщини образотворчого мистецтва для навчання, виховання й розвитку особистості.

ПРН4. Знає і використовує термінологію образотворчого мистецтва в академічно-творчій, науково-дослідній та художньо-педагогічній діяльності.

ПРН5. Забезпечує наступність образотворчих і художньо-педагогічних традицій та інновацій

ПРН7. Володіє аналоговими та цифровими технологіями образотворення.

ПРН8. Визначає актуальні мистецтвознавчі і художньо-педагогічні проблеми та використовує відповідні наукові методи їх розв'язання.

ПРН9. Знаходить, систематизує, аналізує й опрацьовує наявну навчальну і наукову інформацію з образотворчого мистецтва й споріднених галузей знань та створює наукові тексти мистецтвознавчого, художньо-дидактичного і мистецько-освітнього змісту державною й іноземною мовами.

ПРН10. Знає методологію організації художньої та мистецько-освітньої діяльності й адекватно застосовує її у науково-дослідницькій роботі.

ПРН11. Використовує сучасні інформаційно-комунікаційні, комп'ютерно-графічні, мереживні і мультимедійні технології та технічні засоби навчання.

ПРН12. Забезпечує толерантну комунікативну взаємодію між учасниками художньо-педагогічного процесу, творчий характер навчання образотворчого мистецтва та високий рівень засвоєння знань, умінь і навичок.

ПРН13. Створює безпечні художньо-педагогічні умови в мистецько-освітньому середовищі закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	40 (20; 20)
семінарські заняття / практичні / лабораторні	20 (10;10)
самостійна робота	120 (60; 60)

Ознаки освітнього компонента

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ вибірковий
1,2	014 «Середня освіта»	1	нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	практ. зан-тя	сам. роб.
МОДУЛЬ			
Змістовий модуль 1. Загальні питання викладання образотворчого мистецтва			
Тема 1. Світоглядна функція мистецтва та діалогова природа художнього спілкування. Мета і головні завдання курсу «Методика викладання образотворчого мистецтва в закладах освіти».	2		4
Тема 2. Загальні методичні рекомендації щодо викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво». Зміст та головні компоненти мистецької освіти в НУШ.	2		6
Тема 3. Суть процесу навчання в контексті художньої дидактики: цілі, зміст, обсяг, структура, форми, методи і прийоми.	2		6
Тема 4. Безперервність навчання і формування художньо-естетичних цінностей учнів в процесі вивчення ОМ.	2		6
Тема 5. Врахування вікових особливостей дітей та психолого-педагогічні основи засвоєння знань, навиків та умінь з ОМ.	2	2	4
Тема 6. Засади інтеграції в шкільній мистецькій освіті, її функції і принципи: єдність видів діяльності та міжпредметні зв'язки	2	2	4
Тема 7. Форми організації навчально-виховного процесу з ОМ. Сучасний урок образотворчого мистецтва в школі: види, жанри і структура.	2	2	4
Тема 8. Інноваційні педагогічні технології навчання і методи активізації пізнавальної діяльності учнів.	2		6
Тема 9. Художньо-педагогічні технології: науково-методичні підходи до проектування, моделювання й організації навчання.	2		6
Змістовий модуль 2. Актуальні питання і компетентності з образотворчого мистецтва			
Тема 10. Аналіз модельних навчальних програм і підручників мистецької освітньої галузі і методичне забезпечення школи.	2	2	6
Тема 11. Сутність і види професійних умінь учителів образотворчого мистецтва та їх творча діяльність.	2		6
Тема 12. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання мистецької галузі у ЗЗСО і дидактичні вимоги до проведення занять.	2	2	6
Тема 13. Сучасні інформаційні технології в мистецькій освіті і методика створення мультимедійної презентації	2	2	8
Тема 14. Засоби художньої виразності видів і технік мистецтва та їх місце в естетичному вихованні учнів	2	2	12
Тема 15. Роль мистецтва у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Методики корекційно-виховної роботи на уроках ліплення та малювання олівцем і фарбами	2	2	10
Тема 16. Види, планування та проведення екскурсії й особливості гурткової роботи з ОДПМ та дизайну	2		6

Тема 17. Періодизація дитячої художньої творчості і наступність мистецької освіти, психолого-педагогічні умови особистісного розвитку учнів на уроках ОМ.	2		6
Тема 18. Форми контролю і види оцінювання навчальних досягнень школярів на уроках мистецтва.	2		6
Тема 19. Ключові компетентності і базові знання в мистецькій галузі (Додаток 19).	2	2	6
Тема 20. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у мистецькій освітній галузі (Додаток 20).	2	2	6
Разом	40	20	120

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	<p>Система оцінювання курсу відбувається згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів, що регламентовані в університеті.</p> <p>Семестр I.</p> <p>Вид контролю – залік.</p> <p>Максимальна оцінка – 100 балів.</p> <p>Практичні роботи – 50 балів.</p> <p>Письмова контрольна робота (тестування) – 20 балів.</p> <p>Самостійна робота – 30 балів.</p>
	<p>Семестр II.</p> <p>Вид контролю – екзамен.</p> <p>Практичні заняття – 20 балів,</p> <p>Письмова контрольна робота (або тестування) – 10 балів).</p> <p>Самостійна робота – 20.</p> <p>Допуск до екзамену становить мінімум 25 балів.</p> <p>Екзаменаційна робота – 50 балів.</p>

7. Політика курсу

<p>Неприпустимі плагіат та списування. Обов'язкове виконання практичних завдань (малюнків).</p> <p>У випадку порушень – реагування відповідно до положень: https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fpnu.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F02%2Fcode_of_honor.doc</p> <p>Лекційні заняття не відпрацьовуються, але знання матеріалу обов'язкове.</p> <p>Пропуски практичних занять відпрацьовуються наступним чином: опрацювання теми шляхом складання проекту-плану уроку з виконанням малюнків, а також практичних вправ із теми.</p> <p>Якщо студент пропустив і не відпрацював більше 50% занять, він повинен скласти відповідне тестування і самостійно виконати практичні завдання і тільки тоді буде допущений до заліку.</p> <p>Для отримання заліку необхідне відвідування більш 50% занять, складання тестової контрольної роботи і виконання самостійної роботи.</p>
---

8. Рекомендована література

Основна:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 1998. 560 с. 2. Антонович Є. А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки у школі : Навч.-метод. посібник для студ. худ.-граф. факультетів вищ. навч. закл. Київ : ІЗМН, 1997. 312 с.

3. Волошенюк О.В., Чорний О.В. Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» в НУШ. Навчально-методичний посібник. Київ; Академія української преси, Центр Вільної Преси. 2020. 54 с.
4. Гловацький С., Лемешева Н. НУШ у базовій середній освіті: мистецька освітня галузь. Черкаси. 2022. 131 с.
5. Гнатюк М. В. З історії художньої освіти і методів навчання. *Обрії*: Науково-педагогічний журнал. 2010. №2. С. 29-35.
6. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Методика навчання дітей : навч.-метод. посіб. Ч. II. Івано-Франківськ : Ярина, 2017. 246 с.
7. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво. Основи образотворчої грамоти : навч.-метод. посібн. Ч. I. Івано-Франківськ : Ярина. 2016. 196с.
8. Гнатюк М. В. Особливості малюнків дітей молодшого віку. *Джерела*: Науково-методичний вісник. №3. 2005. С.105-114.
9. Гнатюк М. Формування компетентності майбутніх учителів початкових класів з образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва і дизайну. *Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор* : монографія / За наук. ред. д. п. н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2018. С. 247-260.
10. Грицюк Л.К., Сірук М.В. Організація самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищого навчального закладу. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. №17. 2011. С. 9-14.
11. Державний стандарт базової середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 12.05.21).
12. Електронні версії підручників інтегрованого курсу «Мистецтво» URL: <https://lib.imzo.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.22).
13. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>
14. Кайдановська О. Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному закладі: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 368 с.
15. Кардашов В.М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: Навч. посібн. для студентів вищ. навчальних закладів. Київ: Видав. дім «Слово», 2007. 296с.
16. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти: Навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Вища школа, 2002. 190 с.
17. Кириченко М. А. Історія розвитку методів навчання образотворчого мистецтва в Україні (1917-1991рр.). *Мат. Міжн. наук.-метод. конференції: 1-2 квітня 2004 р.* / Уклад. Л. П. Макаренко, М. С. Севастюк, О. П. Симоненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. С.115-117.
18. Кірсєва І. В. Психолого-педагогічні аспекти самостійної роботи студентів у ВИШі: [Електронний ресурс]. Режим доступу: bdpu.org/pedagogy/ua/files/2014/2/14.pdf – Назва з екрана.
19. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 27.05.22)
20. Котлярова О. О. Використання рейтингового оцінювання студентів за умов кредитно-модульної системи навчання [Електронний ресурс]. 9 с. Режим доступу до журн. [:file:///C:/Users/User/Desktop/11kooks.pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/11kooks.pdf)
21. Котова А. В., Туренко. Р. Л. Принципи організації самостійної роботи студентів та вимоги до її проведення. *Science Rise. Педагогічна освіта*. 2015. № 10(5). С. 75-77:
22. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. 2020. URL: <https://nus.org.ua/news/posibnyk-dlya-shkil-pro-organizatsiyu-dystantsijnogo-navchannya-otrymav-gryf-mon/>

23. Масол Л. М. та ін. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вч. Харків : Веста : Ранок, 2006. 256 с.
24. Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах від 26.02.2010. № 1/9-119
25. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku> (дата звернення: 12.05.21).
26. Модельні навчальні програми URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/>
27. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібн. Київ: ЧП, 2007. 211 с.
28. Олійник П. М. Передові педагогічні технології, дидактично-методичні особливості та можливості їх використання. *Метод навчання і наукових досліджень у вищій школі* : навч. посіб. / за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ : Вища шк., 2003. С. 138.
29. Пехота О.М., Кіктенко А.З. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К.. 2001. 256 с.
30. Отич О. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту. *Мистецтво та освіта*. Наук.-методичний журнал. 2008. №2. С.13-16.
31. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
32. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 216 с.
33. Полякова Г.А. та ін. Образотворче м-во. 1-7 кл.: теорія н-ня, календар.-темат.п-ня, осн.поняття з ОМ : навч.-метод. посіб. для вчителів. Харків: «Скорпіон», 2001. 160 с.
34. Рашкевич Ю.М. ЄКТС та нові стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. 2015. Режим доступу до журн. :<http://nature.pnpu.edu.ua/pdf/EKT.pdf>
35. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
36. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.psych.kiev.ua>.
37. Типові освітні програми (МОН України). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 12.05.22).
38. Шевнюк О. П. Теоретичні основи навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних художніх закладах. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Вип.26: зб. наук. праць / за наук. ред. В. І. Бондаря. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 202-219.
39. Шевчук М., Єршов В. Педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів *Наукові записки НДУ ім. В Гоголя: Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 2. С. 114-117.

Додаткова:

1. Антонович Є. А., Проців В. І., Свид С. П. Художні техніки у школі : навч.-метод. посібник для студ. худ.-граф. факультетів вищ. навч. закл. Київ : ІЗМН, 1997. 312 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь 1997. 375 с.
3. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 208 с.
4. Отич О. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту. *Мистецтво та освіта*. Наук.-методичний журнал. 2008. №2. С.13-16.
5. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль: навч. книга – Богдан, 2003. 216 с.

6. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі : Навч. посібник. Київ: «Екс Об», 2000. 208 с.
7. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середина XIX – середина XX ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів : Українські технології, 2005. 528 с., 742 іл.
8. Шмагало Р. Т. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850 – 1950-і рр.). Львів : Українські технології, 2002. 144 с., 176 іл.

Викладач: Гнатюк Михайло Васильович,
доцент кафедри методики викладання образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та дизайну